

Amikor olyasmi történik a színpadon, ami nincs benne a szöveggönyvben

-Szabálytalanságok az egykori aradi színházban-

Amikor azon a bizonyos „világot jelentő deszkákon” valami nem oda illő történik, a néző vagy kacag, vagy bosszankodik, vagy éppen felháborodik, legyen az akár a rendező, akár valaki más túlkapása, véletlen, a technika ördögének váratlan közbelépése vagy a színészek által előre kigondolt huncutság. Ezek közül van, amit csak a nézők vagy a benne részt vevők emlékezete őrzött meg, de egy-egy kirívóbb eseménnyel a sajtó is foglalkozott. A helyi színjátszás 19. század végi és 20. századi történetéből válogattam néhány biztosan itt megesezt – remélhetőleg nem közismert – történetet.

A 19. század fordulóján **Leszkay András** az aradi direktor, aki biztos kezű színházi irányító, az ő idejében a teátrum remekül működött, de hibák, színpadi gikszerek ebben az időben is történtek. Egy ilyen eset Verő György *Hadak útja 1848* című darabjának az egyik előadása 1898 áprilisában. A forradalom kitörésének ötvenedik évfordulójára készült látványos történelmi tabló Bács Károly rendezésében igen mutatós díszletekkel, nagy statisztériával került színre március 15-én (pont egy időben a népszínházi ősbemutatóval), ám itt igen sokszor adták egymás

után, így mind a közönség, mind a színészek hamar ráuntak. Áprilisban azonban az Aradon vendégszereplő Blaha Lujza ebben is fellépett, így a közönség újra megtöltötte a nézőteret, ám az előadás nem a „nemzet csalogányának” fellépéséről, hanem a „bakik” sorozatáról lett híres. Először is a haza függetlenségéért harcoló hadsereget mindössze hat (!) honvéd képviselte. Aztán a hatodik képtől elkezdődött a „félrelépések” sorozata, amelyet Hegyessy Gyula kezdett el. Ő

a népet reprezentáló Mihók nevű szereplőt játszotta, aki szinte minden jelenetben feltűnik néhány mondat erejéig. Ebben a segesvári csatát idéző színben is elkezdte „monológját”, de közben rájött, hogy ebben a jelenetben nem ezt kell mondani, ettől azonban nem jött zavarba: pardon, mondta lazán, és rátért az idevaló szövegre, majd „hősi halált halt”.

Úgy látszik, a rossz példa ragadós lett, ugyanebben a képben a Petőfit

Keszler Ede dr.

alakító **Keszler Ede** is furcsán „vesztette életét”: miután leszúrja a kozák, összeesik és „meghal”, de mivel nem ereszkedett le a függöny, felugrott– és a közönség hangos nevetése közepette– kiabálni kezdett, hogy függöny... függöny. Az előadás végén pedig a lelkesen tapsoló, Blahánét váró nézők nagy meglepetésére a szétnyíló függöny nyílásában– a nagy művésznőt megelőzve– a zárójelenet néma-képének egyik epizódszereplője, a nemtőt alakító Mészáros Giza jelent meg, és büszkén hajlongani

kezdett a harsogó kacagásban kitörő közönség előtt. (Arad és Vidéke, 1898. április 19.)

Ugyancsak a függöny miatt végződött nevetéssel – mintegy húsz évvel később, Róna Dezső direktorsága idején a *Tosca* című opera tragikus végű II. felvonása. Ebben a címszereplő megöli Scarpiát, majd a rendezői utasítás szerint két égő gyertyát helyez a halott rendőrfőnök fejéhez.

Egy alkalommal azonban úgy adódott, hogy a haldokló „fő gonosz” úgy esett el, hogy a Toscát játszó **Várady Margit** a gyertyákat a színpad külső széléhez volt kénytelen elhelyezni, így a felvonás végén a függöny pont a gyertyákra kezdett aláereszkedni. Erre az értékes színpadi kelléket féltő, Scarpiát játszó direktor kiabálva („jaj a függöny”) felugrott, és eloltotta a gyertyákat. Szép teljesítmény egy halottól– jegyezte meg kajánul a kritikus az előadásról írt bírálatban. (Aradi Hírlap, 1920. november 11.)

Ugyanebben az operában valamivel később egy ennél sokkal súlyosabb dolog is megesett, amely során Várady Margit (mint Tosca) súlyosan megsérült. Az történt, hogy a zárójelenetben, mikor háttal a nézőtérnek le kellett ugornia a római „Angyalvárból”, a díszlet belső oldaláról – a figyelmetlen színházi kellékes hibájából – hiányzott a matrac, amelyre rá kellett esnie, így a kemény padlóra zuhant. Ezt követően több napig nem tudott fellépni.

Nem zajlott incidensek nélkül valamivel előbb, 1907 novemberében Verdi *Aidájának* a színpadra kerülése sem. A látványos, tömegjelenetekben gazdag

operát ekkor láthatták először az aradiak. A címszerepet Wlassák Vilma, Radamest az Aradra szerződött olasz énekes, Ferrari D'albaredo lovag énekelte, **Amneris Korányi Frida** volt a fővárosból.

Az Arad és Vidéke nagyon dicsérte a produkciót: „a művészi-
leg magas szinten álló előadások zsúfolt ház előtt zajlottak.”

Az egyik előadás furcsa epizódjairól a sajtó azonban nem tudósított, erről Károly Sándor számolt be a Mosolygó esztendő című regényé-

ben. Az író tudniillik nyomdászinas korában néhány társával ebben is statisztált: „Az *Aida* előadása – a mi jelenlétünkből kifolyólag– nem pergett pontosan a szövegkönyv szerint. Amikor a bevonulási induló kórusa felcsendült, statiszta társam, aki nagy operakedvelő volt, füttyülni kezdte a népszerű dallamot. A karmester rémulten nézett rá, az ügyelő a színpalak mögül kétségbeesetten integetett, „fogd be a pofádat” énekelte feléje a szoprán és az alt, így ment ez egy darabig, amíg Vasile végül tudomásul vette, hogy Verdi nem hangszerelt füttyöt az *Aidá*ba, és elhallgatott.” A java azonban csak ezután következett, a másik statisztatárs, Ádám az utolsó felvonásban egy oszlopnak dőlve elaludt. „Én nem voltam az úgynevezett jófiú –folytatja a szerző a mesélést – a durva tréfára mindig készen álltam, s ahogy magam előtt láttam az egyiptominak öltöztetett, fehérszakállú, szunyókáló kisfiút, kihúztam a kabátom hajtókájából egy gombostűt, megszúrtam vele, majd a fülébe súgtam: ébredj, fiú! Ádám halkán felsikoltott, ijedten nézett rám, és pillanatnyilag nem tudván, hogy hol van, természetes hangerővel, mintha a nyomdában lenne, így kiáltott fel: na, Sándor, már megint bolondozol! Sajnos ekkor a tenorista pianot énekelt, amit a zenekarból csupán a hegedűk és a vékony hangú fuvolák kísértek, így Ádám méltatlankodása mindenütt tisztán hallható volt. A nézőtéren sokan nevettek, néhány tenyér összecsapódott, Ferrari lovag pedig megakadt az éneklésben”. A zenekar ezután fortéba kezdett, a hangos zene elfojtotta a kacagást, és minden rendesen ment tovább. Azt persze mondani sem kell, hogy a függöny legördülése után a három botcsinálta „színész” fejveszetten menekült a tenorista rájuk zúduló, harsány, olasz átkai elől, amelyben a „porco” volt a legártatlanabb szitok, és hetekig feléje sem mertek menni a színháznak. (Hogy valóban így történt-e vagy sem, ma már nem kideríthető, de a történet anekdotának igen hatásos.)

Az is előfordult nemegyszer, hogy sajátos ötletekkel maga rendező vitt a darabba oda nem illő elemeket. Például 1897 februárjában *Az ember tragédiájának* ókori, római színjében a piactéren díszletként egy tipikusan ónémet, gótikus stílusú kastély állt –tájékoztató felháborodottan az Arad és Vidéke az előadás után.

Fura a rendezése az 1900 júliusának végén a nyári színházban bemutatott *Sötét titok* című darabnak is. A zenés mű (szöveg John Douglas, zene Reiterer) – a mai szóval élve – krimi izgalmas eseménysorral, ebbe került hangulatos betétként egy esernyőtánc az együttes három csinos énekesnőjének előadásában, majd a következő jelenetben egy üvegből készült (amúgy horribilis pénzbe kerülő) nagyméretű fürdőkád, amelyben a sajtótájékoztatás szerint „a kar nagy része nekivetkőzve fürdött”(ez feltehetően jól esett nekik a nyári kánikulában). De azt sem a nézők, sem a kritikus nem tudta kideríteni, hogy ennek mi köze lehet a darab cselekményhez. (Arad és Vidéke, 1900. augusztus 1.)

Volt olyan is, hogy a vendégszereplő színész „szabta át” a darabot, ilyen például **Márkus Emília** „esete”, aki már az 1880-as évektől gyakori vendége volt az aradi színháznak, ahol szinte mindig nagy sikert aratott.

1910 áprilisának végén három napra jött Aradra, utolsó este a *Monna Vanna* volt műsoron, ekkor történt a kellemetlen epizód: a művésznő az utolsó, fél tízkor induló vonattal akart Budapestre hazautazni, ezért az előadásnak 9 óra 10 percre véget kellett érnie, és az véget is ért, mert a negyven perces utolsó felvonást úgy megrövidítette, hogy az kb. 10 percet tartott. „A művésznő irgalmatlan műcsonkítást hajtott végre – méltatlankodik az újságíró –, és ez már nem az első

eset. A művésznő nem restelli, hogy egy nagyváros műértő közönségével így el elbánjon?” (Arad és Vidéke, április 28.).

Ennél sokkal szomorúbb, mikor az uralkodó hatalom emberei szóltak bele az előadás menetébe. 1922 januárjában *A negyvenéves asszony* című dráma előadása félbemaradt, mivel a főszereplő kolozsvári színésznőt, **Poór Lilit** előadás közben vitték el a színházbóla helyi önkényeskedő rendőrprefektus, Ovidiu Gritta emberei, aki kémkedéssel gyanúsította meg a színésznőt. (Az esetet a színész-rendező, Janovics Jenő a Hunyadi téri színház című könyvében mutatja be részletesen.)

1925. augusztus 11-én este hatkor a színházba igyekvő publikumot rendkívüli „díszlet” fogadta. A helyi lovas divízió parancsnokságának utasítására a katonaság kordont vont a színház köré, senki se ki, se be. Az ok: Rózsahegyi Kálmán fellépését akarták megakadályozni, aki egyébként ebben az időben a Magyar Színészegyesület alelnöke volt, és – az erdélyi fellépések mellett – lényegében azért jött Romániába, hogy a két szomszédos ország színészeinek közeledését szorgalmazza Bukarestben. Aradon azért haragudtak meg rá, mert előző este a *Gyurkovics lányok* című darabban, mikor a színpadon csárdást táncolt, a nézőtéren olyan tapsorkán viharzott, hogy ezt a hatóság olyan nacionalista tüntetés-félének fogta fel, melynek a provokálója szerintük a pesti színész volt. (Erdélyi Hírlap, 1925. augusztus 12.)

1934. november 13-án Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődésének* „szépszámú és előkelő közönsége” csak a harmadik képig láthatta a darabot, mert a helyi hatóság emberei ekkor leállították az előadást. Tettüket azzal indokolták, hogy a bemutatási engedély nem érkezett meg Bukarestből. (A művet ebben az időben egész Erdélyben játszották, mégis külön engedélyt kellett kérni rá.) A drá-

mát rendező és a főszerepet játszó Forgács Sándor ezután teljesen indokoltan ideggörcsöt kapott. (Aradi Közlöny, 1934. november 14., 16.) A darab végül november 21-én került színre a vártnál is nagyobb sikerrel, és négy egymást követő este játszották népes közönség előtt.

Ez utóbbi néhány epizód nyilvánvalóan már nem a színház és az anekdoták világába tartozik, ez már egészen más „dimenzió.” De ezekre még inkább emlékeznünk kell, talán így könnyebb a jelent megérteni.

Piroska Katalin

Szövétnék, 2017. december

Könyvészet

Piroska Katalin–Piroska István, Az aradi magyar színjátszás 130 éve I–II. k.

Károly Sándor, Mosolygó esztendő. Buk. 1979.

Janovics Jenő, A Hunyadi téri színház. Kvár, 2001.